

**Орозалиев Төлөмүш Орозалиевич, Осмонканов Таалайбек Орозбекович,
Аматов Шарапидин Базарбаевич**
К.И.Скрябин атындагы Кыргыз улуттук агрардык университети

БАШТАПКЫ ТЕХНИКАЛЫК БИЛИМ - ЧОҢ КЕЛЕЧЕКТИН БАШАТЫ

Өзөктүү сөздөр: жаратман, кошумча техникалык билим, машина таануу, көрүнүш, түзүлүш, структурасы, форум, тематика, интеллектуалдык менчик.

Аннотация: Статьяда мектеп окуучуларынын ойлоп табуудагы орду, ролу, “Алтын түйүн” Республикалык балдар инженердик техникалык академиясында (РБИТА) уюшулган кафедранын курамы, анда жыл сайын өтүлгөн форумдардын натыйжалары, утуп алган гран-при ээлеринин конкурстан тышкары студент болуп өтүшүн камтыган материалдар жазылган.

Адамзат жашоо турмушунда өзү жаралгандан бери табиятты баардык жагынан карап, өздөштүрүп, өнүктүрүп, жаңыртуу менен өзгөртүп, турмуш көчүн алга карай жылдыруу менен өмүр жолун басып келе жатат. Өзгөчө азыркы глобалдаштыруу учурунда табиятты, жана аны өздөштүрүүдө колдонулуучу техникаларды өркүндөтүп жаңыртуунун үстүндө жаратман адам талыкпастан дайыма иштеп келүүдө. Мындай көрүнүш өзү адамзаттын келечекке умтулуусун түзүү менен, жашоодо турмуштун өсүп өнүгүүсүн жана прогрессин жаратуусундагы мыйзам ченемдүү процесс. Алга умтулуусуз жашоо турмушунда өсүп-өнүгүү болбойт жана жүрбөйт. Бул процеске токтолгон себебиз, жашоо турмуштагы ойлоп таап жаңыртуулар, нерсени өстүрүү, өнүктүрүү процесстеринин бардыгынын ойлоп табылуусунун автору жана анын жаратманынын өзү – адам, өзгөчө жаштар.

Мында токтоло кетүүчү маселе, «акыл жаштан демекчи» дүйнөдөгү ойлоп табуулардын көпчүлүктөрүндө окуучу жаштарынын өз салымдары, орду бар. Айтылганга байланыштуу «Алтын түйүн» Республикалык балдардын инженер - техникалык академиясы (РБИТА) болуп мурунку шаардык «Улан техник» мектеп балдарынын техника боюнча студиясынан башталган окуучулардын кошумча техникалык билим алуусуна бирден-бир көмөктөшүп келген Республикадагы мектеп балдарынын техника жаатындагы үйү жана балдарга баштапкы техника билимин берип келген мекеме болуп, башында көп жылдар бою саналуу гана студиядан турса, азыркы учурда «Алтын түйүн» Республикалык балдардын инженер-техникалык академиясы (РБИТА) болуп курамына жыйырмадан ашуун кружок, студияларды камтып, жаштарга, улан-кыздарга мектептен тышкаркы кошумча техникалык билим берүүнүн үстүндө кыйла көп кырдуу кызмат көрсөтүп келет.

«Алтын түйүн» РБИТАсы мектеп балдарынын билимин көтөрүүдө мурдагыдай эле баштапкы техника жаатында эле билим берүү менен чектелбестен, азыркы учурдагы глобалдаштыруу коомуна ылайыкташтырылган заманбап илимий - техникалык жактан каныккан көп кырдуу жогорку интеллекттүү билим берүү максатында «Алтын түйүн» балдардын техникалык академиясында 2006-2007 окуу жылдарында «Мектеп окуучуларына заманбап илимий - техникалык билим берүү» кафедрасы түзүлгөн[1]. Кафедранын максаты, структурасы жана башкаруусу боюнча жобо жазылган. Анын курамы 10 адамдан түзүлүп, академиянын мугалим-педагогикалык жамаатынын, окуу программасынын баардык тармагын камтуу менен курамында 2 илимдин доктору, бир илимдин кандидаты болуп, өз ишин академиянын илимий-усулдук кеңешинин жылдык жана келечектик стратегиялык пландарынын негизинде алып баруучулардан түзүлүшкөн.

Жалпысынан кафедра төмөнкү иштерди жүргүзүшкөн:

- билим берүү процессин уюштуруу менен иштеп чыгууда анын илимий усулдугун камсыздоо;
- педагогдор менен окуучулардын илимий изилдөө жана чыгармачылык иштерин жетектөө;
- жаңы окуу программалары менен курстарды анализдөө жана тескөө ;
- ЖОЖдор, ИИ институттары, балдардын окуу борборлору менен байланышуу. Кафедранын иштери негизинен төмөнкүчө натыйжаланышат:
- тарбиялануучулардын жеке жетишкендиктери;
- болочок ойлоп табуулардын багыттарын жана тематикасын жаныртып иштеп чыгуу жана аныктоо;
- окуучулардын ойлоп табууларын, илимий изилдөө иштерин коргоо жана элге көрсөтүү;
- ойлоп табууларга, пайдалуу моделдерге өтүнмөлөрдү түзүү жана Кыргызпатентке берүү, өткөзүү;
- макеттер менен кыймылдуу макеттерди түзүү, долбоорлор менен макеттерди демонстрациялап көргөзүү;

- адаптациялык жана автордук программалар; Кафедра уюшулгандан бери чыгармачылык жана ойлоп табуулардын багыттары менен тематикалары жаңыдан иштелип чыгып, иштер пландуу жүргүзүлүп, башында 11 эле идея планга киргизилсе, азыркы учурда, ошолордун 5 (бешөөнө) Кыргызпатенттен патент корголуп, ойлоп табуунун патенти алынган, азыр дагы кийинки 3 (үчөө) эксперттик сынакта каралууда. Иш планга дагы да жаңы идеялар киргизилүүдө. Ойлоп табуу процессиндеги тематикада мурда космос, суу астында жүрүү, ракета куруу, самолет куруу болсо, азыркы учурда агрардык маселелер, табиятты, экологияны коргоо, жол кырсыгынан сактануу, аспаптарды жана кыймылдуу макеттерди куруу маселелери орун алууда. Негизги авторлор менен жаратмандар болуп мында РБИТАнын окуучулары, ЖОЖ студенттери менен көпчүлүгү республикалык балдардын техникалык академиясынын жаш тилектери академиктеринен да катышышууда.

Ар жыл сайын өткөрүлүүчү эл аралык « Биз XXI кылымдын интеллектуалдары» симпозиумдары менен форумдарында кафедра курамы активдуу катышууда, анткени, себеби 2007-жылындагы форумда - 161, 2009-жылындагыда - 132, ал эми 2010-жылындагы симпозиумда - 162 катышуучулар болуп, 7 номинациядан катышышып ар бир номинация боюнча байгелүү орундарды берүүдө, өзгөчө Гран-прини ыйгарууда авторитеттүү курамдагы жюри чоң ролдорду аткарышты, анткени баардык 7 номинациядагы долбоорлор негизинен ар кайсы тармакта ар түрдүү проблеманын үстүндө иштелип чыккандыктан, конкреттүү байгени чектөө оор эле маселе болуп келет. Анын үстүнө Гран-при ээлери ЖОЖдорго түз эле конкурстан тышкаары өтүшөт. Азыркы учурда «Алтын түйүн» РБИТА бүтүрүүчүлөрү КТУнун жана КРСУнун студенттери болуп өтүшүп, ийгиликтүү окушууда. Республикалык симпозиумду эки жылда бир жолу өткөрүү салтка айланып калды. Мында токтоло кетүүчү маселе, мурда долбоорлордун түшүндүрмөсү кара сөз менен жазылып берилсе, кийинки учурда долбоорлор конкреттүү кыймылдагы макеттер менен коштолуп техникалык-экономикалык базасы негизделип, эсептелип экологиялык, социалдык, экономикалык майнаптары аныкталып, көбүнчөсү алыскы региондордон түшө баштагандыгы айылдык ургаалдуу катышуучу окуучулардын дагы техниканы түшүнүшүп, жашоо турмушка керектүү маселелерди көтөрүшүп, республикабызда жогорку техникалык эрудициядагы коомду шартташуусу менен, өлкөбүзгө чоң келечекти үмүттөндүрүшөт.

Кең келечектин башаты мектептен алган алгачкы кошумча техникалык билимден башталып, ааламга жол айылдан чыгып жаткан учурда республикабыздын тарыхында

биринчи жолу өкмөттүк деңгээлде, башында премьер-министр жетектеген “Илим жана инновация” Президиуму уюшулууда. Эми ошол жактан илимдин приоритеттүү багыттары түзүлүп берилсе, анда ал мектеп жашындагы жаштар эле эмес, жалпы эле баардык ойлоп табуучуларга-жаратмандарга кең келечекти үмүттөндүргөн чон Программа болуп калары шексиз.

Пайдаланган адабияттар

1. Республиканская детская инженерная-техническая академия “Алтын түйүн”, Бишкек. – 2007г.
2. Планы кафедры по созданию новых идей РДИТА “Алтын түйүн”на 2007-2013 гг.

Авторлору

Орозалиев Төлөмүш Орозалиевич

К.т.н., д.с-х.н., проф., академик ИА КР, КНАУ им. К. И. Скрябина. 720005 Кыргызской Республики, г. Бишкек, ул. Медерова 68
e-mail: otolomush@mail.ru

Осмонканов Таалайбек Орозбекович

К.т.н., доцент, зав. кафедрой «Механизация Сельского хозяйства» КНАУ им. К. И. Скрябина. 720005, Кыргызской Республики, г. Бишкек, ул. Абая 4/1 А
e-mail: oto-40@mail.ru

Аматов Шарапидин Базарбаевич

К.т.н., доцент, зам декана кафедры «Механизация Сельского хозяйства» КНАУ им. К. И. Скрябина. 720005, Кыргызской Республики, г. Бишкек, ул. Абая 4/1 А

Рецензент: Шаршембиев Ж. С., д.т.н., профессор